

"מפרי הארץ"

"פרשת יתרו"

"כי לא תמו זוסדיך"

"ועשה זוסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי"

מכילתא דרבי שמעון: ועושה חסד לאלפים יכול ליוצאי ירך בלבד ת"ל לאלף דור. יאמר זה שאלו כן הייתי אומר הא אינו עושה אלא לאלף דור ומנין לאלפים ולא לפי אלפים ת"ל ועושה חסד לאלפים. לאהבי למי שעושה לפני מאהבה. ולשמרי מצותי למי שעושה לפני מיראה להודיעך כמה מעלות יש בין העושה מאהבה לעושה מיראה וללמדך שמדת הטוב מרובה יותר ממדת הפורענות על אחת חמש מאות.

אבן עזרא: וטעם לאלפים - לעולם ועד, וכן טעם לאלף דור (דברים ז, ט). והעד: וחסד ה' מעולם ועד עולם (תהלים קג, יז). והוא סוד גדול ומופלא. לאהבי - הם יודעי השם, ואין למעלה מהם. ולשמרי מצותי - בעבור יראתו אחריהם.

ר' יוסף בכור שור: ועושה חסד לאלפים: לכמה אלפים שבניהם צדיקים, ועובדין את הקדוש ברוך הוא זה אחר זה, הוא מוסיף עליהם אהבה שעובדין אותו דור אחר דור לעולם באין קץ. אבל הרשעים לא יעברו דור רביעי. ולפיכך אינו אומר "על חמישי ושישי", שלא יבאו לעולם. וכן מצינו ביהוא, כי כשהרשיע אמר לו הקדוש ברוך הוא: "בני רביעים ישבו לך על כסא ישראל". וכן "ודור רביעי ישובו הנה, כי לא שלם [עון האמורי עד הנה]

ר' חיים פלטיאל: ועושה חסד לאלפים. לבני שלשים ורביעים וחמשים ועשרים ואלפים. ומה שכתוב במשנה תורה לאלף דור, וכאן כתיב לאלפים לא קשיא, כי התם לא מדבר מבנים ובני בנים ולא שלשים ולא רבעים ומשום כך לא צריך התם למימר רק לאלף דור, לאותו אדם שהוא אוהב השם, אבל הכא מדבר מבני בנים שלשים ורבעים, לכך כתיב לאלפים לשון שפי' הרבה במשמ' אלף לכל דור כי אחד מאוהבי השם יעשה לו חסד אף דור אחריו מיוצאי יריכו ואז בנו מאוהבי השם ישלם לו גמול לאלף דור ממנו הבאים אחריו יוצאי יריכו וכן לשלישים וכן לרביעים וכן לכל דור ודור לכך כתיב לאלפים.

הרא"ש: ולשמרי מצותי פי' רש"י מה שפי'. וי"א דאין פקידה גדולה רעה כזאת עד דור רביעי אלא דוקא כשאין בידו למחות בע"ז אבל בשאר עבירות איש בחטאו יומת כמש"ה בפסוק אחר לא יומתו אבות על בנים וזהו דוקא כשאין בידו למחות אבל ביש בידו למחות ואינו מוחה הוא נתפס בעון זה וכל אנשי ביתו.

רבינו בחיי: ועושה חסד לאלפים לאוהבי. דרשו רז"ל: (סוטה לא א) לעושים מאהבה. ומה שכתוב: (שם ז, ט) "לאוהביו ולשמרי מצותיו לאלף דור", לעושים מיראה, וכן אמרו: האי בדסמיק ליה והאי בדסמיק ליה, כי אף על פי שאין העבודה שלמה לעושים מיראה מ"מ שחרם עד שמים יגיע, וכן דרשו רז"ל בפרק מקום שנהגו: (פסחים נב) כתיב (תהלים ז, יא) "כי גדול עד שמים", וכתיב: (שם קח, ה) "מעל שמים" לא קשיא כאן לעושים לשמה כאן לעושים שלא לשמה, וכדבר דאמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואפילו שלא לשמן שמתוך שלא לשמן בא לשמן. עושים לשמן הם שעושים מאהבה, עושים שלא לשמן הם שאינם עושים מאהבה אלא מיראה. ומה שאמרו בברכות: (ברכות יז א) כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא הוא שאינו עושה כלל אלא מיראה.

אור החיים: [דברים פרק ז פסוק ט] ולשמרי מצותיו לאלף דור. רבותינו ז"ל אמרו (סוטה לא א) שלעושים מיראה לאלף דור ולעושים מאהבה אלפים כאמרו (שמות כ' ו') ועושה חסד לאלפים לאוהבי וגו', ונראה כי לא כפל לבד יגיד אלפים כי בודאי שעושה מאהבה אין קץ לשכר מעשיו, ולא לפי האמור באוהביו לשון רבים יכולנו לומר עד מאה אלף, וטעם שאמר סתם כי אין שיעור שווה לאהבה ויש בין אוהב לאוהב כפלי כפלים אלא קטן שבאוהבים כפלים כגדול שביראים.

אור החיים (כאן): ועושה חסד לאלפים וגו'. פירוש שגם עושה חסד אין הקדוש ברוך הוא משלם לו כל חסדו תיכף ומיד אלא בוחר לו אופן פרעון הנאות לו לדורות והולך ופורע בכל דור אשר יצטרך אליו ויש בו דבר המעמיד הגנה והצלה עד אלפים, והוא מאמרם ז"ל (שמו"ר פמ"ד) שאם היה הקדוש ברוך הוא פורע לאבות שחרם בעולם הזה היו מתפרנסים בניהם בכל דור ודור ובגליות. ואמרו ולשמרי מצותי פירוש רבותינו ז"ל (סוטה ל"א א) שאינה נמשכת עם לאלפים כי אלו שהם עובדים מיראה אם יצטרכו הדורות לזכותו לא יאריך אלא עד אלף כמו שמפורש בפסוק אחר דכתיב (דברים ז ט) לאלף דור וגו'.

בעל הטורים: ועשה חסד. ד' במסורה. ב' בדברות. הכא. ואידך (דברים ה י). וב' גבי דוד ועשה חסד למשיחו (ש"ב כב נא, תהלים יח נא). לומר מי שעושה חסד לאחרים עושין עמו חסד (שבת קנא ב), ודוד היה גומל חסד אף לגויים דכתיב (ש"ב י ב) ויאמר דוד אעשה חסד עם חנון. לכך עשו עמו חסד.

"זוט שבת"

"מפרי הארץ"

הלכה

אורוז זויים

א' מה ברכים על רעידת אדמה?

תשובה: עושה מעשה בראשית. (עיין סימן רכ"ז)

ב' מה מברכים על רוחות?

תשובה: רגילות עושה מעשה בראשית בזעף שכוחו וגבורתו ולא בקעין מהו זעף וכן יברך עושה מעשה בראשית. (עיין סימן רכ"ז)

אבן העזר

א' האם אומרים דוי הסר בטו בשבט?

תשובה: אומרים. (עיין סימן ס"ב)

ב' האם חתן צם ואומר וידוי בטו בשבט?

תשובה: לא צם ואומר וידוי הסר. (עיין סימנים ס"א ותקע"ג)

יורה דעה

א' ירקות או פירות שנמצאו בהם ג' תולעים האם מותר לאוכלם?

תשובה: אסור. (עיין סימנים פ"ד וק')

ב' מה הדין הכלים שבישלו בהם ירקות עם תולעים?

תשובה: מותרים. (עיין סימנים קג' - קד' - קז')

חושן משפט

א' הכניס פירות לחצר שלא ברשות האם מותר להוציאם?

תשובה: יכול להוציאם ומדת חסידות להודיעם ולדעת הרמ"א י"א שחייב להודיעו. (עיין סימן שי"ט)

ב' האם מותר לגבות מהפירות דמי הובלה?

תשובה: יכול לגבות. (עיין סימן שי"ט)

"הגבל את ההר וקדשתו"

שפתי צדיקים: שמעתי מהרב החסיד מוהר"צ הכהן שאמר על פסוק (שמות יט, כג) הגבל את ההר וקדשתו, שצריך כל אדם ליתן גבול לעצמו עד כמה יקדש את עצמו בקדושה של מעלה, דהיינו לפי ערך התרחקו מן השקר כן בערך זה יקרב אל האמת ולא יותר שלא יהא ח"ו כטובל ושרץ בידו כי זה לעומת זה עשה ד', וכל מי שעולה יותר ממה שראוי לו הוא עובר בלאו שנאמר (שם, יב) השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו, וכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה עכ"ל.

וגם ראיתי באיזה ספר קדוש רמז לזה מפסוק (שם, כ, כג) ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו, ועל פי זה פירשתי במסכת אבות (ו, ו) מה שמנה התנא בתוך מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם אלה שני המעלות יחדיו המכיר את מקומו, והשמח בחלקו, היינו שילך בדרך התורה מדרגא לדרגא ולא ידלג על ההרים חוץ ממקום הראוי לו כדי שישמח בחלקו ולא יאבד גם מה שבידו מקדם, על דרך שאמרו חז"ל (פסחים סו ב) כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ואם נביא הוא נביאו מסתלקת כלל הדבר כל המוסיף גורע, וזהו שאמר התנא המכיר את מקומו והשמח בחלקו ר"ל המכיר את מקום עליית נשמתו עד היכן יוכל להשיג ולעלות וישמח בחלקו שיעבוד את השי"ת בשמחה עם אותו החלק אשר חננו השי"ת בין רב בין מעט ועל ידי זה יוכל לעלות מדרגא לדרגא בכל פעם יותר מעט מעט עד שבא לקניות התורה בשלימות.

סגסג
"מפרי הארץ"
סיבון כ"ו

בעניין: דין מי שאין לו אלא תפלה אחת

ו: מ"ה אם אח"כ לא יוכל להניח שניהם האם מתירים לו?

תשובה: אסור לו ליסע עמהם.

ז: המניח רק של ראש או של יד מה מברך עליה?

תשובה: בשל ראש למחבר מברך על מצוות ולרמ"א מברך להניח ועל מצוות, בשל יד רק להניח וי"א להניח ועל מצוות אבל להלכה רק להניח.

ח: הניח שניהם בלי ברכה מה יעשה?

תשובה: יברך על של יד ואח"כ על של ראש.

ט: מ"ה הניח של יד בלי ברכה ונזכר קודם הנחה של ראש?

תשובה: יברך עליו קודם הנחת של ראש.

י: הקדים על מצוות תפילין לברכת להניח מ"ה?

תשובה: יצא.

א: מי שיש לו תפילה של יד או של ראש ואין עתידים להביא לו השנייה האם יניח כך והאם יקרא ק"ש ותפילה?

תשובה: יניח כך ויקרא ק"ש ויתפלל.

ב: ואם עתידים להביא לו השנייה קודם סוף זמן ק"ש האם יקרא כך או ימתין?

תשובה: ימתין.

ג: יש לו ב' תפילין והזיד והניח רק אחת האם קיים מצווה?

תשובה: קיים ידי אותה מצוה שהניח.

ד: מי שיש לו מכה בראשו ובזרועו האם יניח תפילה אחת?

תשובה: יניח אחת.

ה: מי שאין השירה ממתנת לו ויוכל להניח אח"כ שניהם מה יניח עכשיו?

תשובה: י"א של ראש דקדושתן חמורה וי"א של יד שלא ישנה את הסדר שכתוב בתורה.

"מפרי הארץ"

"מבלית הוועד"

מהרב שאול לוסטיג שליט"א

איסור בריה - אכילת תולעים חרקים וכדו' במאכל

א. בריה: בעניין איסור בריה מצינו טעמים שונים בפוסקים הדנה ל' הטור וז"ל כל דבר שהוא בריה כגון נמלה או עוף טמא וגידי הנשה ואבר מן החי וכיוצא בזה שאם יחלק אין שמו עליו אינו בטל לעולם, אבל גיד הנשה ועוף טמא ואבר מן החי חל איסור משעה שנוצרו, וא"כ דבר שהתחדש בו איסור אינו נחשב לבריה מאידך, כ' הטור בהמשך דבריו הדטעם דכל דבר שאם יחלק אין שמו עליו אינו נקרא בריה ולכן עוף טמא שלם נקרא עוף ושארין שלם אין קורין אותו עוף, אלא חתיכת עוף וכדו' וכן אבר מן החי, אבל נבלה חתוכה קרויה נבילה דכל דבר שנתבל קרויה נבילה אינו שם העצם.

ב. וביאור הדברים צ"ל: דכל דבר יש לו שם עצם ויש לו שם תואר נלווה, לכך בעוף דזה שמו, שמו עליו רק כשהוא שלם וכיון שנחתך התקלקל שמו, משא"כ בשם תואר, התואר לא נפגם גם שנחתכה לחלקים הרבה א"כ גיד, עוף וכדו' איבד שמו שנחתך, משא"כ נבילה דשם תואר הוא א"כ שהעוף הזה נבלה גם שנחתך או נחלק יקרא נבילה, מוכח א"כ ששם התואר אינם משתנה דאינו שם נלווה ולכן אינו בכלל בריה.

ג. טעמים נוספים מצינו בפוסקים: כמו ש' הרמב"ם בהלכות מאכלות האסורות בפרק טז' והר"ן כתב דלא מקריא בריה אא"כ איסורה מגופה כגון ג"ה וכיוצא בן שהוא אסור מתחילת ברייתו אבל עוף טהור שנתבלה שלא היה אסור מתחילת ברייתו באיסורו לא. וכן משמע מלשון של הטור ונראה שראה לחבר בין הטעמים מגופו ש' הר"ן ואיסור מתחילת ברייתו ש' בראשונים לשם עצם ושם תואר והאמת שיש לכאורה מקום לחלק ביניהם דאיסור מגופו זה אומר מתחילת ברייתו, משא"כ בהגדרת הבית יוסף שם עצם ושם תואר, פעמים שיש שם תואר ולא מתחילת ברייתו ולכאורה יש מקום להוכיח לנדון זה מ"הפתחי תשובה" בשמעתין הדין בנדון של תולעים שנוצרו מתחילת ברייתם בפירות ועדיין לא רחשו על הארץ מה דינם והביא מהכרתי והפלתי הדיות ואין תחילתם באיסור אין שם בריה עליהם.

מאידך כ' הכרתי דדעת הרשב"א להפוך וביאר הכרתי דהרשב"א לשיטתו דחלק על הדין וסבר דאין צריך אסור מתחילת ברייתו לאיסור ולכן אף בכה"ג אסור, אולם הכרתי בשיטתו סבר כהר"ן דאסור תחילת ברייתם שוה לאיסור מגופו וכיוון שלא רחש על הארץ מותר. מאידך בשו"ת טור האבן נקט דאסור

ד. נראה דיש לדון תחילתו באיסור האם זה סימן או סיבה ונתחיל בסיבה כלומר כל עוד שאין תחילתו באיסור מותר לרוח הדברים יש בבריסקר רוב בר"ה דנקט דמצינו טעמים רבים מדוע תוקעים בר"ה, אולם מדוע תוקעים כי רחמנא אמר תקעו, גזירת מלך היא ואי אתה יכול לערר אחריה א"כ בדרך משל נומר תחילת ברייתו באיסור הוא דין וכיון שפרעושים אלו אינם תחילתם באיסור כל עוד שלא רחשו על הארץ מותר, מאידך אפשר לחלק ולומר דהוא סימן דבדרך כלל תחילתו באיסור הוא סימן לאיסור של שקצים ורמשים ואינו כנבלה וכטריפה דהינם כשרים רק עתה נתקלקלו וכדמצינו תפילין דעור של בהמה טמאה פסול לפרשיות ולעור הבתים משום דכל למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך עכ"ל עור של בהמה טהורה אף שנתבלה עתה או טרפה ואסורה באכילה ולכאורה איננה מן המותר בפיך עדיין כשרה דביסודה הוה מן המותר בפיך רק ויקר מקרה' ונתקלקלה בהמשך דרכה ומאחר 'מקורה ברוך' מהמין המותר ואינה פגומה בשורשה מותרת} א"כ י"ל הה"ה דתחילת ברייתו לאיסור הוא בא לפוקי מין שאין תחילתו באיסור כנבילה וכטריפה דהצד השווה שבהם דתחילתם בהיתר, משא"כ פרעושים אלו דרחשו בתוך הפירות הוה ממין של בע"ח ושל שקצים ורמשים ואף דעדיין לא רחשו י"ל דחסרון זמני {טכנן} יש להם אפ"כ הם שייכים לקבוצה של השקצים והרמשים ולכן לא יתמעטו מדין תחילת ברייתו לאיסור דאף שלא נתהוו באיסור עדיין י"ל מדין מין האסור.

ה. נראה לומר דבזה נחלקו הדעות: הכרתי בשיטת הר"ן הלך לדרכו של הר"ן לקולא וסבר דתחילת ברייתו לאיסור הוה סיבה וכיון שהפרעושים הללו אין תחילת ברייתם לאיסור דנתהוו בפירות מותר, מאידך 'טור האבן' דנקט לאיסור משום דהוא סבר דתחילתו ברייתו לאיסור הוה סימן וכיון שהפרעושים הללו הם ממין השקצים והרמשים לכן יאסרו אף שאין תחילתו באיסור כדפ' וממלא עתה לאחר שראינו שהטור והר"ן רצו לחבר בן אסור מתחילת ברייתו לאיסור מגופו, נראה דיש מקום לחלק ולומר דשקצים אלו שנתהוו בפירות מחד אסורים מגופם דלא הוה כנבילה וכטריפה שהתחדש בהם ביום מן הימים איסור אלא הוה אסורים מגופם, מאידך אין תחילת ברייתם לאיסור משום שבתחילה היו פירות ולא איסור ודו"ק.

ו. "חוות יאיר" האריך בספרו לאסור פרעוש שנטבע בקדירה 'מדין בריה את כל מאכל שבקדירה כל 'שלא נמשה מן הקדירה והלך בדרכו של הש"כ בשמעתין דרוטב שיש בו בריה אסור אף דהשו"ע הקל ברוטב לבטלו בשישים זה רק שהריק את הבריה מן הרוטב.

ז. ינדון נוסף: בדיקת תולעים ע"י מגדלת מיקרוסקופ וכדו': מצינו מחלוקת בדעות בין שולחן ערוך הרב לחת"ס הדנים בנדון בכה"ג: וכל הערוך השולחן ביו"ד סי' פד' ז"ל יש מי שכתב בשם חכמי הטבע שהמסתכל בזכוכית מגדלת שנקרא "ספקטיווא" יראה בחומץ מלא תולעים והנה בחומץ אין חשש כמו שנתבאר דתולעים המתווים בתלוש התורה, אמנם שמעתי שבכל מיני מים וביחוד מי גשמים מלא בראים דקים שאין העין יכול לראותם ובידולתי שמעתי ממי שהיה במרחקים דאם הסתכל דרך זכוכית המגדלת עד מאוד כרובבות פעמים {אולי התכוון למיקרוסקופ} יראה במים כל מיני בראים ולפי"ז איך אנו שותים מים, שהרי אלו בראים נתהוו במקורם, אמנם האמת היא דלא אסרה תורה במה שאין העין שולטת בו, דלא נתנה לתורה מלאכי השרת דאל"כ הרי כמה חוקרים נקטו שהרי כל האוויר הוא מלא בראים דקים מן הדקים ושכאדם פותח פיו בולע כמה מהם, אלא וודאי שהבל יפצה פיהם ואף א"כ, כיוון שאין העין שולט בהם, לאו כלום הוא אמנם בזה שהעין יכול לראות אלפים נגד השמש אפ"ו הדק מן הדק אסור עכ"ל

נראה להבנתו דאין לאיש הישראלי להניח קעמפרן {פילטר} על שפמו כדי שלא יבלע בנשימתו חיידקים וכד', לפי"ז קולא גדולה איכא הכי ושלא לחשוש לאכול בזמנינו עלים לסוגיהם ופירות קיץ למרות נגיעותם כי רבה, אף שיאמר הבודק עייני ולא חזיתי, מאידך איתא בדרך אחרת בתשובה בחת"ס סימן א"ח סוף סימן קלא דכ' ז"ל "אך רגיל אני לדרוש בשבת הגדול, מי שאין לו אנשים מיוחדים מסוימים בעלי יראה, הבודקים ומנקים אותן, מרחש תולעים קטנים. הנמצאים מאוד מאוד כימי פסח ואינם ניכרים לחלושי ראות, ע"כ מי שאין לו ברייתו. מי שיבדקו כראוי טוב ליקח התמכא שקרוי קריין וכו' נראה מדבריו שחלק על דרכו של ר' יחיאל מיכל אפשטיין דאף עם היה מקום להקל בסברתו של בעל השו"ע דלא ניתנה תורה למלאכי השרת, עדיין י"ל דנתנה תורה לבעלי הראות ואם עתה רובי דינשי יש להם 'ליקוי מאורות' בהבטם אין קולא לסמוך ע"כ ובדרך משל נאמר דאין יכול להעיד עד כשר הנצרך מקוצר ראייתו "לבתי עיניים" להעיד העדות בכה"ג מטענה זו דשנתנה תורה לא נזקקו לבתי עיניים כדי להעיד וזאת התורה לא תהיה מחולפת וגם עתה יעיד ללא ראייה עם בתי עיניים דאם עתה נחלשו הרואים וזו הכ"ת לרובא דעלמא לראות העדות { ואפי' ללא טענת רובא דינשי } וכלשון חז"ל { הזהר שלא תקלקל עולמי, כיון שעתה נצרכים לכך עתה זה דרך העולם של ראייה ועד נצרך לכך, ורק בכה"ג יכול להעיד ולא יכול להשתמט מכך ואדרבא יפסל בעדות אל"ה, א"כ בהכרח לפי דרכו של החת"ס י"ל בבדיקה זו של העלים הנצרכים למרור או שלא לאכל פירות, עלים וכד' הגדלים על הארץ וחלילה להקל בטענה זו.

ח. מים שאינם מסוגנים בניו יורק שנגיעתם רבה כבר האריך הגאון רב' דוד פינשטיין צ"ל להחמיר מכמה טעמים בראשונה: מים אלו נחשבים כמים התלושים מן הנהרות כיוון שבדרכם נעקרו ממקומם והוו כתולעים שרחשו על הארץ דאף שחזרו לפירות נאסרו ועוד לדרכו של הש"כ בשמעתין דבריה חייב לסנן הרוטב הה"ה ואין להקל שאין הבריה נראית, דעד כמה שיכול לסלקה מחיוב דבר וכבר הראה את תשובתו להחמיר קמיה גדולי פוסקי זמנינו הגר"ש אלישיב צ"ל וקמיה הגר"פ שיינברג צ"ל וצרפו חתימת ידם לאסור מים אלו ללא סינון ואף א' מהם הוסיף לחתימתו ידו והדברים פשוטים.